

Araştırma Makalesi / Research Article / Article de Recherche

Gazetelerin İnternet Sitelerinde Afgan Göçmenlerin Temsili¹

Jamshid Wakili

Doktora Öğrencisi

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ORCID: 0000-0002-0050-0852

İncilay Cangöz

Prof. Dr.

Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi

icangoz@anadolu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-2670-444X

Abstract

Representation of Afghan Immigrants on Newspapers' Websites

The subject of this article is the editorial policy of the news media in reporting Afghan immigrants. In the literature of news sociology, attention is drawn to the importance of how the media presents events, people, and immigrants because people's perceptions and thoughts regarding the world they live in, other people, and objects rely heavily on the news and information they obtain from the media. Therefore, how the host country's mass media report immigrants or refugees is a crucial issue. This research analyzes 926 coverage of news on Afghan immigrants/refugees at four outstanding Turkish national dailies (Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, and Yeni Şafak) for a period of 6 years (from 2015 to 2021), through content analysis. In addition, 30 news texts were also analyzed qualitatively. It has been seen that news has been made mostly about negative events such as being caught on the migration route or the sinking of a boat, forensic events such as committing crimes or being exposed to violence and reducing the wages of workers in the host country as very cheap labor in the labor market. We conclude that Afghans are represented through a dual representa-

1 Bu makale, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanan "Türk Basınında Afgan Mülteci ve Göçmenlerin Temsili" başlıklı basılmamış yüksek lisans tezinden yararlanılarak kaleme alınmıştır.

tion as “victims” or “threats” to the host country, and they are represented as “political weapons” in political matters or “scapegoats” for the economic crisis.

keywords: *Afghan immigrants, news and representation, representation of Afghan immigrants*

Résumé

Représentation des immigrants afghans sur les sites internet des journaux

Le sujet de cet article est la représentation des réfugiés afghans dans les médias. Dans la littérature de la sociologie de l'information, l'attention est attirée sur l'importance de la manière dont les médias présentent les événements, les personnes et les immigrés ; parce que les perceptions et les structures de pensée des gens sur le monde dans lequel ils vivent dépendent fortement des nouvelles et des informations qu'ils obtiennent par le biais des médias. Par conséquent, la manière dont les immigrés ou les réfugiés sont représentés dans les médias d'information du pays d'accueil est une question importante. Dans notre étude, la représentation des immigrés et réfugiés afghans dans la presse turque a été analysée. Cette recherche étudie un total de 926 informations et 30 articles sur les immigrants/réfugiés afghans dans 4 quotidiens nationaux (Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah et Yeni Şafak) sur une période de 6 ans (de 2015 à 2021), en utilisant la technique de l'analyse du contenu. Les résultats montrent que les réfugiés afghans sont exposés à une importante destruction symbolique et/ou marginalisation. En effet, les nouvelles portaient principalement sur des événements négatifs tels que l'arrestation sur la route migratoire pendant le voyage ou après un naufrage de bateau, l'accusation ou victimisation et la tenue comme responsable des réductions de salaires des travailleurs locaux du fait du prix très bas de la main-d'œuvre de ces immigrants sur le marché du travail. Si l'on constate que les Afghans sont présentés à travers une double représentation comme des « victimes » ou des « traîtres » dans l'actualité, on peut dire qu'ils peuvent également être utilisés pour une cause politique tout en étant transformés en « boucs émissaires » comme l'origine de crises économiques.

mots-clés: *Immigrants afghans, information et représentation, représentation des immigrants afghans*

Öz

Bu makalenin konusu haber medyasının Afgan göçmenleri haberleştirmedeki yayın politikasıdır. Haber sosyolojisi literatüründe medyanın olayları, insanları, göçmenleri nasıl sunduğunun önemine dikkat çekilir çünkü insanların içinde yaşadıkları dünyaya, diğer insanlara ve nesnelere dair algı ve düşünceleri önemli oranda medyadan edindikleri haber ve enformasyona yaslanır. Bu nedenle de göçmen veya mültecilerin ev sahibi ülkenin haber medyasında nasıl haberleştirildiği önemli bir konudur. Araştırmada 2015-2021 yıllarını kapsayan 6 yıllık dönemde, ulusal ölçekte yayın yapan 4 gazeteden (Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah ve Yeni Şafak) konusu Afgan göçmenler olan 926 adet haber içerik analizi araştırma tekniği aracılığıyla ve 30 adet haber metni de nitel olarak analiz edilmiştir. Araştırmanın önemli bulguları şöyledir: Afgan göçmenler önemli bir simgesel yok edilme ve ötekileştirilmeye maruz bırakılmakta; göç yolunda yakalanma veya tekne batması gibi olumsuz olaylar, suçun faili veya şiddete maruz kalma gibi adli olaylar, iş gücü piyasasında çok ucuz emek olarak ev sahibi ülkede işçilerin ücretini düşürme gibi olumsuz konu ve bağlamlarda haber yapılmaktadır. Afganların "mağdur" veya ev sahibi ülkeyi "tehdit edenler" şeklinde ikili bir temsil aracılığıyla sunulduğu; politik konularda "siyasi silah" veya ekonomik kriz için de "günah keçisi" olarak temsil edildikleri görülmektedir.

anahtar kelimeler: *Afgan göçmenler, haber, temsil, Afgan göçmenlerin temsili*

Giriş

Uygarlık tarihinde göç yeni olmamakla birlikte yirminci yüzyılın son çeyreğinde yaşanan radikal dönüşümler, dünya ölçeğinde göçlerin de artmasına yol açmıştır. “Mülteciler, gönüllü göçün aksine, zorla veya zorlayıcı koşulların etkisi altında kalarak başka ülkelere, daha iyi yaşam koşullarına doğru bir göç akışı içerisindeydiler” (Göker ve Keskin, 2015, s. 230). Peter Nyers (2006), Massey’in coğrafyanın iktidarı yaklaşımından hareketle, göçmenlerin hareket eden insanlardan oluşan bir sınıfı oluşturduklarını ve bu sınıfın da Massey’in sözünü ettiği coğrafya iktidarının en alt basamağında yer aldığını (2006, s. ix) belirtir çünkü göçmenler gerek göç yolunda gerekse bir ülkeye “yerleştiklerinde” barınma, beslenme, hijyen, çalışma koşulları ve emek sömürüsü gibi zorlu koşullar içerisinde hayatlarını sürdürmek zorundadırlar.

Bununla birlikte, göçmenlerle ilgili haber medyasının benimsediği yayın politikasının hayli sorunlu olduğu; ayrımcı bir dil ve söylem ile haberleştirildikleri, “tehdit eden yabancılar”; ekonomik sorunların “günah keçisi” veya ekonomik yük olarak “ötekileştirildikleri”; kendi sesleri, sözleri veya yaşam öyküleri ile haber medyasında yer almadıkları; ancak bir “suçun faili” veya “kurban” olduklarında gündeme geldikleri; siyaseten entegrasyon politikaları veya illegal olarak ülkeye girişlerinin medyada altının çizildiği pek çok araştırmacının ortak bulgusu olarak karşımıza çıkmaktadır (Göker ve Keskin, 2015; Doğanay ve Çoban Keneş, 2016; Efe, Pandir ve Paksoy, 2018; Özdemir, 2018; Coker, 2019; Gözde, 2019; Kolu-kırık, 2019; Yıldırım, 2018; Sunata ve Yıldız, 2018; Sert ve Danış, 2020). Medya söyleminde göçmenlerin bu denli olumsuz bir bağlamla, ötekileştirilerek, “tehdit” ve/veya “güvenlik” sorunu olarak haberde temsillerinin nedeni “göçmenler ve onların hareketinin, sistemli olarak dünyanın düzenine tehdit olarak algılanmasıdır” (Nyers, 2006, s. 1).

2021 yılında Amerika’nın çekilme kararının ardından Taliban güçleri tarafından Afganistan ele geçirildi. Dünyada ve Türkiye’de, Afgan göçü siyasetin ve medyanın gündeminde yer aldı. Türkiye ve Avrupa, Afganlar için hedef ülkeler olarak görüldüğünden, bu ülkelerde göçmenlere yönelik nefret söyleminin ve yabancı düşmanlığının hem geleneksel hem de yeni medyada yükselişe geçtiği görüldü. Binlerce Afgan, bu ülkelerdeki olumsuz tutuma rağmen, Afganistan’daki istikrarsızlıktan kaçmaya yöneldi.

Kriz anları dışında görmezden gelinen Afgan göçü ve medyanın onları haber yapma politikası önemli bir konudur ancak Türkiye’deki medya analizlerinde Suriyeli göçmenler konusunda çalışmalarda artış olsa da Afgan göçmenler ve medya temsilleri konusunda önemli bir boşluk mevcuttur. Bu araştırma, Afgan mültecilerin haberlerde nasıl temsil edildiğinin görünür kılınması amacıyla yapılmıştır. Bu nedenle de çalışmanın problemi, “Afgan göçmenler gazete haberlerinde nasıl temsil edilmektedir?” olarak kurulmuştur.

Makalemizde öncelikle Afganistan'dan göçün nedenleri; daha sonra med- yada anlam üretim pratiği kültür, ideoloji ve iktidar ilişkisi bağlamında irdelenmek- te; ardından göçmenlerle ilgili haberleri konu alan araştırmalar özetle aktarılmakta ve son kısımda da araştırmamızın bulguları ile yorumları yer almaktadır.

Afganistan ve Göç

Afganistan tarihsel olarak Doğu ile Batı arasındaki ticari İpek yolu üze- rinde olduğundan stratejik öneme sahip olmuştur. Ülkenin demografik yapısı, tarihî ve coğrafi konumundan etkilenmiş etnik köken, ırk, inanç, dil ve kültür gibi pek çok çeşitliliğe (Goodson, 2001, s. 8) vatan olmuştur. Böylesi farklı ve çoklu kimliklere sahip topluluklar Afgan kimliği etrafında birleşmiş olsa da söz konusu ayrımlar zaman zaman ülkenin siyasal alanında çekişmelere yol açmakta; özellikle yönetim sisteminde İslâm'ın rolü önemli çatışmaların te- tikleyicisi olmaktadır. Afganistan'daki en büyük göç, 1979 yılında Sovyetler Birliği'nin işgalinin ardından gerçekleşmiş olsa da 1970'li yıllarda çatışmalara ilaveten ülkede yaşanan kuraklık nedeniyle İran ve Pakistan'a çok sayıda in- san ekonomik nedenlerle göç etmiş; Afganistan da tüm dünyaya göç veren ülke olmuştur (Castles ve Miller, 2008; Saito, 2009; Loschmann, Kuschminder ve Siegel, 2014; Jawad, Koehler ve Gosztonyi, 2016). Sovyetler Birliği, Af- ganistan'ı işgal etmiş ancak ülkede Batı tarafından desteklenen silahlı İslâmî grupların direnişiyle karşılaşmıştır. Sovyetler Birliği yaklaşık on yıllık bir işgalin ardından Afganistan'dan çekilmiş; 1992 yılında ülkeden göç edenlerin sayısı 6 milyonu bulmuştur. Bu sayı nüfusun %20'si (Saito, 2009, s. 3) olmak üzere önemli bir orandır.

Afganistan'dan ikinci büyük göç, 1990'lı yıllardaki iç savaş döneminde gerçekleşmiştir. Komünist Parti, 1992 yılına kadar iktidarda kalmış ancak baş- kentini cihatçı gruplar tarafından ele geçirilmesiyle iç savaşın da şiddeti art- mıştır. 1994 yılında kurulan Taliban, 1996'dan 2001 yılına kadar Afganistan'ın yaklaşık dörtte üçünde egemen olmuştur. Taliban, iç savaşın önde gelen grup- larından biri olarak ortaya çıkmış; ülkenin doğu ve güneyindeki kırsal bölgeler- den gelen ve Pakistan'daki medreselerde dini eğitim alan öğrenciler ile din adamları tarafından kurulmuştur. Taliban güçleri radikal İslâm yorumuyla oto- riter bir yönetim inşa etmişler; kız çocuklarının eğitim almasını yasaklayarak, kadınların sağlık sektörü dışında çalışmasına izin vermeyerek katı bir rejimin başlatıcısı olmuşlardır. Taliban 1996 yılında, Afganistan İslam Emirliği'ni ilan etmiş; başkenti de Kandahar yapmıştır. Taliban döneminde özellikle Şii Müslü- manlar ülkeyi terk etmek zorunda kalmış; ağırlıklı olarak İran'a göç etmişlerdir. Bu dönemde yaklaşık 1 milyon insanın göç ettiği düşünülmektedir (Dimitriadi, 2013, s. 7; Margesson, 2007).

Amerika Birleşik Devletleri'ne yapılan 11 Eylül terörist saldırılarının ar- dından uluslararası toplumun dikkati Afganistan'a çevrilir. Afganistan, El-Kai- de terör örgütünün merkezi ve dünyadaki en büyük eroin üreticisi ülkelerden

biri haline gelmiştir. Bu nedenlerden dolayı, göç alan ülkelerde büyük Afgan mülteci diasporası, küresel güvenliği tehdit eden etkenlerden biri olarak görülmeye başlamıştır. Beklenilenin aksine, ABD'nin Afganistan'a müdahalesi ciddi anlamda mülteci hareketliliğine yol açmamıştır. Bunun nedeni kısmen İran ve Pakistan'ın sınırlarını Afgan mültecilere kapatması kısmen de Taliban iktidarının çok kısa bir sürede alaşağı edilmesidir (Castles ve Miller, 2008, s. 248). Afganların hareketlilikleri, ABD'nin müdahalesinden sonra da farklılıklarla devam etmiştir ama bu hareketliliğe karşı komşu ülkelerin tutumları geçmiş dönemler gibi olumlu olmamıştır.

Pakistan, Afgan mültecileri 1998 yılından sonra da kabul etmeye devam etmiş ama önceki dönemin olanaklarını sunmamıştır. İran ise 1990'dan sonra Afgan göçmenlere ikamet izni vermemiş ve sınırlarını Afganistan'a kapatmıştır. Söz konusu ülkelerde muhalefet partileri oy kazanmak için, mültecileri ülkedeki sorunların kaynağı olarak göstermeye başlamışlar; İran, kendi vatandaşlarının baskısı yüzünden, Afgan mültecileri zorla sınır dışı etmeye yönelmiştir (Yıldırım, 2018). 1997 yılında İran, Afgan mültecilerden ülkelerini terk etmelerini açıkça deklare etmiş olsa da 2000 yılında 1,5 milyon Afgan mülteci İran'da kalmış ve sayıları 2001 yılında Afganistan'ın Amerika'nın işgali sırasında daha da artmıştır (Castles ve Miller, 2008, s. 193). Amerika'nın 2021 yılında, Afganistan'dan çekilmesiyle Taliban ülkenin egemenliğini ele geçirmiş ve Afgan halkı için tarih tekerrür ederek bir kez daha ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmışlardır.

Türkiye, Avrupa ile Asya kıtası arasındaki "köprü" metaforuyla ifade edilen jeopolitik konumu nedeniyle Orta Doğu ve bazı Asya ülkelerinden Avrupa'ya göç yolunda transit ülke konumundadır. BMMYK Eylül 2021² ayı basın bültenine göre, 2014'ten bu yana Türkiye dünyanın en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapmaktadır; mültecilerin 3,6 milyonu geçici koruma altındaki Suriyelilerdir; 330.000 mülteci ve sığınmacı da uluslararası koruma statüsü ile Türkiye'de yaşamaktadır. 2019 yılından bu yana, Türkiye'deki göçmenler arasında Afganlar uluslararası koruma başvurusunda başı çekmektedir (Erdoğan, 2019, s. 5). Göç İdaresi Başkanlığı'nın kendi web sitesinde yayınladığı 24.04.2022 tarihli düzensiz göç istatistiklerine göre, Afganlar birinci sırada (32.200), Suriyeliler (11.056) ikinci sırada ve Filistinliler de üçüncü sırada (3.019) yer almaktadır.

Medyada Temsil, Kültür ve Anlam

Yayıncılık sektörü içinde bulunduğu ekonomik, siyasal ve toplumsal ortamdan bağımsız değildir; medyada üretilen anlamlar veya temsiller içinde bulunduğu kültürün anlam repertuarından beslenir. Toplum haberler aracılığıyla, kendi hakkında bilgilenmekte, olan-biteni yorumlayabilmekte ve kendi hakkında düşünmektedir. Temsil, içinde yaşadığımız dünyayı anlamak için kullandığımız bir olgudur (Howarth, 2011). Çevremizdeki eşyalar, insanlar ve sistemler temsil aracılığıyla

2 Erişim adresi: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Biannual%20fact%20sheet%202021%2009%20Turkey%20ENG.pdf> (Erişim Tarihi:10.03.2022)

anlamlandırılır çünkü temsil tek başımıza düşündüğümüz bir şey değil; yaşadığımız toplum içinde diğer insanlarla birlikte düşündüğümüz, insanlar arasında etkileşim sonucunda ortaya çıkan şeylerdir. Temsil dilin toplumsal boyutuyla ilgili bir olgudur. Kütüphanelerde, müzelerde ve medyadan sunulduğu zaman temsil belirginleşerek (Howarth, 2011) maddi bir varlık kazanır.

Hall'a göre sesler, kelimeler, müzik notaları, jest-mimikler, ifadeler, giysiler doğal ve maddi dünyanın birer parçasıdır; dil açısından bunların önemi ne oldukları değil ne yaptıkları yani toplumsal işlevleridir. Düşünürü göre, tüm bu insana özgü kültürel üretim pratikleri anlamı yapılandırır ve kültürün içerisinde yayılımını sağlar. Her birinin tek başına bir anlamı yoktur; daha çok anlamı taşıyan araçlardır çünkü [onlar] sembol gibi işlev görürler (2003, s. 4-5). Aynı kültürü paylaşan insan topluluklarının anlaşması, etkileşime geçmesi, ortak gelecek tahayyülü gibi pek çok toplumsal/kültürel işleyiş işte bu ortak anlam üretimi ve paylaşımı sayesinde gerçekleşmektedir. Ortak anlam üretimi ve paylaşımında temsil sistemleri önemli bir yere sahiptir.

Hall (2003, s. 1) medyada temsil olgusunu kültür ile birlikte el alır, kültür-temsil ilişkisi önemlidir; özellikle "temsilin kültür ile ne yaptığı" önemli bir sorudur. Hall, öncelikle kültürü tanımlar; ona göre kültürün en basit tanımı "paylaşılan anlamlardır". Kültürü oluşturan ortak anlam paylaşımı ise dil ile mümkündür. Dil, şeylerin (things) insanlar için anlamlı olmasını sağlayan; anlamın üretildiği ve paylaşıldığı ayrıcalıklı bir araçtır; bu nedenle de dil anlam ve kültür için merkezi öneme sahiptir ayrıca kültürel değerlerin anlamların muhafaza edilmesinde hayli önemlidir. Bu anlamda medyada temsil olgusunu çalışmak, dil ve kültürü birlikte düşünmek; dil aracılığıyla kültürel üretim pratiğini irdelemek anlamına gelir zira en basit anlamıyla temsil, "dil aracılığıyla anlam üretimi"dir ve kültür, temsile maddi temel sağlamaktadır.

Hall, anlamın, -yansıtmacı ve işlevselci dil kuramlarında olduğu gibi- gerçek dünya içerisinde ya da öznenin kendisinde var olan bir şey değil; toplumda insanlar arası ilişki ve etkileşimi süreci içerisinde açığa çıktığını belirtir (1994, s. 72-73). Farklı bir anlatımla, anlam doğada veya toplumsalın içerisinde verili değildir; anlam insanlar tarafından en geniş anlamıyla dil içerisinde gerçekleştirilen bir inşa sürecidir ve bu süreç aynı kültürü paylaşan insanlar arasında anlaşmayı ve toplumsal etkileşimi mümkün kılar.

Howarth'a (2002) göre temsiller, bilişsel bir pratiktir ve toplumsallaşmayı sağlar. Kendimizi toplumsalın içinde konumlandırmamızı, kimliğimizi dışı vurmamızı ve diğerleri tarafından saldırı karşısında kimliğimizi savunmamızı mümkün kılar. Dolayısıyla temsiller insanların içinde yaşadığı gerçekliği kavramasını, başkalarıyla etkileşime geçmesini ve kendi kimliğini kurmada (ait olduğu ve olmadığı yerin sınırlarını çizmede) hayli işlevseldir ve medya örgütlerinde temsillerin üretimi ideoloji ve iktidarın işleyişinden bağımsız değildir. İşte bu nedenle ev sahibi ülke vatandaşları ile göçmeler arasında etkileşim ve iletişimin yönünü belirlemede medyada üretilen temsiller önemlidir.

Temsil, İktidar ve İdeoloji

Modern toplumlarda medya, temsil üretiminde önemli bir kurumdur ve temsillerin üretimi toplumsal örgütlenmedeki iktidar ile de yakından ilişkilidir. Fürsich, temsillerin gerçekliği basitçe yansıtmaktan öte medya temsillerinin -örneğin film, sinema, fotoğraf ve gazeteler- gerçeği yapılandırıldığını ve bu anlam üretim sürecinde belirli bir dünya görüşünü veya ideolojiyi normalleştirdiğini belirtir (2010, s. 115). Temsil ile ideoloji arasında güçlü ve ayrılmaz bir bağ vardır. 1970'lerden sonra artan eleştirel haber analizleri ve nitel çözümlerlerin önem kazanmasıyla dilin ideolojisi ve Foucault'dan hareketle iktidarın her yerde olduğu kavrayışı, haber metinlerine sirayet eden ideoloji ve iktidarın mekanizmalarının daha görünür olmasını sağlar. Neomarksist düşünürler tarafından ideolojinin yanlış bilinç olarak tanımlanması terk edilerek Althusser'in (2000) ideolojinin insanların gerçek yaşamla kurdukları hayali ilişkiler olarak tanımlanması ve ideolojinin ayrı maddi bir pratik olduğu şeklindeki görüşleri, Marksist çalışmalar da yansımaları bulur. Düşünüğe göre, ideoloji kavramında ölçüt "doğru" veya "yanlış" olamaz çünkü gerçeklikle ideoloji arasındaki ilişki bir yansıtma değildir. İdeoloji yoluyla kendilerini özne olarak gösteren insanlar, aslında gerçeklikle kendi aralarındaki ilişkiyi ideoloji içinde tasarlamaktadırlar (Althusser, 2000, s. 14).

van Dijk (2003), ideolojiyi toplumsal inanç sistemi olarak tanımlar. Söz konusu inanç sistemine ait değer ve normlar, bunu benimseyen bir grubun üyeleri tarafından benimsenir. Bir grup tarafından paylaşılan inançlara sosyal temsiller denir ve ideoloji, sosyal temsillerin örgütleyicisi olan temel inançlardır. Gruplar sadece kendi ideolojilerini değil aynı zamanda "ortak zemin" (common ground) olarak adlandırılan, daha genel fikir birliğine dayalı kültürel olarak paylaşılan bilgileri de paylaşırlar. Kültürel zemin, herkesin bilşinin temeli olarak görülebilir. Ortak zeminlerin bölümleri aynı zamanda bir kültür üyesi tarafından paylaşılan genel normlar ve değerlerdir. Gruplar, bu kültürel değerlerden bazılarını seçer ve kendi ideolojisinin içinde düzenler. İdeolojiler ve yapıları aynı zamanda bir grubun kimliğinin bilşsel çekirdeği ve üyelerinin sosyal bir öz şeması olarak görülebilir. İdeolojiler ve onlar tarafından düzenlenen sosyal temsiller, grup üyeleri olarak aktörlerin sosyal davranışlarını (pratiklerini) kontrol eder (van Dijk, 2003). Eleştirel söylem analizi çalışmaları da söz konusu kurumların, kurumsal olarak ürettikleri ve kamusal dolaşımını sağladıkları söylemleri içerdikleri iktidar ve ideoloji örüntülerini irdeler; medyada simgesel üretim yapan bir kurum olarak ideoloji ve iktidar ilişkilerinden muaf tutulamayacağını (Özer, 2011) hatırlatır.

İdeolojiler bir grup tarafından benimsendiği ve savunulduğu için toplumun diğer grupları ile "biz" ve "onlar" ayrımına dayanan temsiller ortaya çıkar. Bu anlamda "biz" onu kullanan topluluk tarafından tüm olumlu değerlerle bezenirken, "onlar" tüm olumsuz değerlerle donatılır. Onlar, "biz"in saflığına ve erdemine tehdit oluşturanlar olarak sunulur (Çoban Keneş, 2015). Özellikle göçmen, mül-

teci veya yabancılar söz konusu olduğunda özne konumu “onlar”a dönüşerek ayrımcı ve dışlayıcı haber anlatıları yapılandırılır (Doğanay ve Çoban Keneş, 2016; Efe, Pandır ve Paksoy, 2018; van Dijk, 2019).

Hall’a göre (1994) medya, “gerçekliği” yalnızca yeniden üretmekle kalmaz, aynı zamanda tanımlamaktadır. Hall, tanımlama iktidarı kavramsallaştırmasında Becker’in güvenilirlik (credibility) hiyerarşisi yaklaşımından yararlanır. Becker, hiyerarşik gruplar içerisinde gerçeği tanımlayanların örgütsel yapılandırma en yukarıda olanlar ya da en yüksek statüye sahip yetkili kişiler tarafından yapıldığını belirtir. Herhangi bir örgütte, örgütlenme şeması her ne olursa olsun olan-bitenin bütününe görebilenler zaten üst statüde yer alanlardır; alt ve orta düzeydekilerin gerçeğe yani bütüne dair bilgileri sınırlıdır sadece bütünün bir parçasına değin bilgi sahibi olabilirler. Böylelikle -düşünüre göre- bütünün ne olduğuna değin bilgiye toplumun geneli sahip olamamakta; ortalama insanlar sadece görebildikleri parçaya değin bilgi sahibi olmakta; olan-bitenin bütününe ilişkin bildikleri de çarpıtılmıştır olmaktadır (Becker, 1967, s. 241). Konumuz açısından düşündüğümüzde ise göçmenlerle dair tanımlamalar gazeteciler tarafından üretilmekte ve gazetecilerin ürettiği anlamların da göçmenlerin yaşamlarının bütününe temsil etmediği; haberlerin parçalı gerçekliğiyle bir çarpıtmaya maruz bıraktığı aşikardır.

Medya açısından toplumsal çıkarları bütünleştirebilmek için bazı görüş ve değerler kabul edilebilirlik sınırları içinde kabul edilirken, diğerlerinin meşru olmayanlar biçiminde tanımlanması zorunludur (Shoemaker ve Reese, 1997, s. 103). Buradaki zorunluluk haber medyasının ideoloji ve iktidar ilişkileri bağlamında bir irdelemeyi gerekli kılmaktadır: Ekonomik kaygıların yanı sıra bir meslek rutini olarak haber kuruluşlarının resmi kurum ve kuruluşlara olan bağımlılığı, siyasi elitlerin habere erişimde ayrıcalığı, haber dil ve söyleminin yine resmi bir bakışı temsil etmesi açısından önemli bir ideolojik işleyiştir. Dolayısıyla kurumsal süreçler, meslek pratikleri ve ekonomik nedenlerle medya toplumsal ve ekonomik olarak güçlü olanların bakış açısından dünyanın bir kısmını gösterir (Mayr, 2008, s. 1-2).

Söylem analizi çalışmalarıyla bilinen van Dijk (2019, s. 273) haber anlatılarının önemini şöyle özetler: “Bir haber bülteninin ayrıntılarını unutabiliriz ama konuların geneline yönelik hafızamız daha iyidir. Haber bülteni bir göç olayıyla ilgiliyse, mesela Akdeniz’i geçerken boğulan birçok mülteci hakkındaysa, ilerleyen zamanlarda ayrıntıları veya kaç mültecinin boğulduğunu unutabiliriz ama en önemli bilgiyi” yani haber bültenini yorumlayarak olaydan kurguladığımız zihinsel modelin en tepesinde verilen bilgiyi hatırlayabileceğimizi belirtir. Burada van Dijk’in ideolojik vurgulamak istediği söylemin makro yapıları zihinsel modellerin makro yapılarına karşılık gelebileceği ve bunların da ayrımcı tavırlar da dâhil olmak üzere sosyal eylem için koşul olarak kullanılabilirliğidir.

Türkiye’de Göçmenlerin Haberlerde Temsili

2011 yılından sonra Suriye’de başlayan çatışmalar sonucunda Türkiye’ye yönelik göçmen³ hareketliliği başlamış, Türkiye’nin “açık sınır” politikası sonucunda milyonlarca Suriyeli Türkiye’ye gelmiş ve “geçici koruma” altına alınmıştır. Böylesi bir hareketlilik hem medyanın hem de iletişim analizlerinin gündemine girmiştir; Suriyeli göçmenlerin medyada temsili konusunda araştırmalarda artış olmuştur. Bu araştırmalarda haber medyasının göçmenleri çoğunlukla olumsuz bağlamla ele aldığı; mültecilerin kaza, boğulma, yangın veya yakalanma, hırsızlık, adam öldürme gibi suç haberleri ile gündeme geldiği belirtilmektedir. Söz konusu haberlerin göçmenlerin olumlu yönlerini içeren anlatılar olduğunda ise hikâye anlatımı tarzında duygusal bir ton ve üslupla yapılandırıldığı tespit edilmiştir. Yine aynı araştırmalarda, haber kuruluşunun siyasi eğiliminin göçmenlerin temsili de etkilediği, söz konusu haber örgütü siyasal iktidara yakın ise “yardıma muhtaç” ve Türkiye’de olmaya “mecbur” insanlar; hükümete muhalif ise “sorun kaynağı ve ekonomi yük” olarak sunuldukları (Coker, 2019; Özoran ve Seyidov 2020) belirtilmektedir. Kolukırık (2019), göçmenlerle ilgili haberlerde olayları sıradanlaştırma, dramatize ve popülize etme, Türkiye’yi mülteciler için cazip ve çekici bir ülke olarak göstermenin sıklıkla görülen yayın politikası olduğu ve Yunanistan ile Türkiye arasındaki siyasi gerilimin mülteci haberlerini de etkilediğine dikkat çekmektedir.

Efe (2015), gazetelerin internet sitelerini incelediği çalışmasında Suriyeli sığınmacıların mağdur “kitleler” ve “yığınlar” şeklinde niceliksel olarak temsil ile artan sayılara vurgu yapılırken de gelmekte olan bir sorun veya tehdide işaret ettiklerini belirtir. Yazar, gazetelerin siyasi duruşlarına göre “mağdur kitleler” temsili, muhalif basın tarafından “hükümetin yanlış politikalarının mağduru” olarak betimlenirken, hükümeti destekleyen gazetelerde de “ev sahipliği yapan” ve “elinden gelen her şeyi yapan” olarak haberleştirildiğine işaret eder (Efe, 2015, s. 60-62).

Efe, Pandır ve Paksoy en yüksek tiraja sahip gazetelerdeki (Hürriyet, Sabah, Sözcü, Posta ve Zaman) Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberleri analiz ettikleri

3 Göç edenler ev sahibi ülkede -veya başka yerde- sahip oldukları yasal statüye göre göçmen, mülteci ve sığınmacı olarak ayrılır. Cenevre sözleşmesinde mülteci, “ırkı, dini, etnik kökeni veya belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı nedenlerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen ya da tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen insanlar”dır. (<https://www.unhcr.org/3b66c2aa10.html>).

Mülteci olarak kabul edilenler korunma, barınma, ekonomik destek gibi belirli haklara sahiptir. Göçmen ise göç eden insanlara verilen genel bir tanımdır ve mülteci ile aynı statüye sahip değildir; mülteci hukuku ve haklarından özel durumlar dışında yararlanamazlar. Sığınmacı ise daha mülteci-lik hakkına ulaşmayan ama mültecilik hakkını kazanmak için yabancı bir ülkeye ya da BMMYK’ya başvuran kişidir. Bu çalışmada haber metinlerine konu olan Afganların yasal statüleri bilinmediği için göçmen kavramının kullanımı tercih edilmiş ancak yasal durumundan bağımsız olarak metinde mülteci kavramı da kullanılmıştır.

araştırmalarında insani yardım söyleminin baskın olduğu haberlerde sığınmacıların mağduriyetleri; güvenlikçi ve tehdit söylemlerinin hâkim olduğu haberlerde ekonomik külfet algısını güçlendirir yönde sığınmacılar ile ilgili anlamın kurulduğu belirtilmektedir (2018, s. 150).

Artar (2019), Suriyeli göçmen temsilini sınıf temelli analiz etmiş; “ucuz emek” ve “yardıma muhtaç” olmak üzere iki şekilde temsil edildiklerini ve gazetelerin yayın politikasına bağlı olarak betimlemelerin farklılaştığını; İslâmcı gazetelerde Suriyeli göçmenlerin “yardıma muhtaç”; solcu gazetelerde ise “ucuz emek” olarak anlatıldığını belirtir. Yazar aynı çalışmasında, göçmenlerin devlet yardımlarına ve sosyal hizmetlerine karşı teşekkür ve minnettarlığının İslâmcı gazetelerde sıklıkla haber yapılırken; solcu gazetelerde bu tarz konulara çok az yer ayrıldığını belirtir. Medyada göçmenlerin zengin ve fakir ya da burjuvazi ile işçi sınıfı arasında herhangi bir sınıfsal mücadele ve sınıfsal düşmanlık olmadığı şeklinde bir anlam üretilmekte olduğuna dikkat çeker (Artar, 2019).

Doğanay ve Çoban Keneş (2016), anaakım haber medyasında Suriyeli mültecilerin bir “tehdit” ve “ekonomik yük” olarak çerçevelendiğini ve bu çerçevelerin de hükümetin dış politikasını eleştirmenin bir aracı olarak da kullanıldığını dikkat çeker. Suriyelilerin Türkiye’deki varlığı, hak ihlalleri ve/veya meselelerin insani boyutu göz önüne alınmaksızın, harcanan paralar, yapılan yardımların miktarı ve mültecilerin sayısına yapılan vurgularla Suriyeli göçmenlerin nesnelleştirildiği belirtilir.

Sunata ve Yıldız (2018) da haber ajanslarının tarafsız, bağımsız ve objektif habercilik yapmadıklarını; Suriyeli sığınmacıların daha çok “kurban” olarak temsil edildiklerini çünkü bu tarz temsillerin, Türkiye devletinin politikalarının ve insanî yardım boyutunu öne çıkardığını öne sürmektedir. Anadolu Ajansı devlet ağzıyla haber yaparken; Cihan Haber Ajansının İslâmcı sivil toplum örgütlerinin insani yardımlarını öne çıkarmakta; Doğan Haber Ajansı ise sığınmacılar daha çok kurban veya suçlu (criminals) olarak betimlemektedir (2018, s. 147).

Sert ve Danış, Avrupa Birliği’nin 2011-2015 yılları arasında Suriye’den kitlesel şekilde göçleri kriz olarak tanımlanmasına karşın Türkiye’deki medyada kriz olarak görülmediğini; Suriyeli sığınmacıların haberdeki temsillerini analiz eden çalışmalarda da “kurban” veya “tehdit” şeklindeki temsillerle politize edildiğini belirtirler. Sert ve Danış, haber söylemlerinin siyasi elitlerin gündeme getirdikleri politik argümanlar aracılığıyla yapılandırıldığını; siyasal iktidarın medya üzerindeki sıkı kontrolü nedeniyle haber medyasının bağımsız şekilde haber yapamadığına işaret ederler (2021, s. 205). Böylelikle Suriye’den Türkiye’ye yönelen insan hareketliliğinin boyutları her ne olursa olsun haber medyasının bu olayı çerçevelemesi siyasal iktidarın politik söylemine bağımlı kalmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada içerik analizi araştırma tekniği kullanılmış; veriler literatür kısmıyla bağlantılı niceliksel ve niteliksel olarak analiz edilmiştir. Metin analizi, araştırmacılar için diğer insanların dünyayı nasıl anlamlandırdıkları hakkında bilgi toplama yoludur. Değişik kültür ve alt kültür grup üyelerinin kendilerini anlatma ve -kendilerini- içinde yaşadıkları dünyada nasıl konumlandıklarını analiz etmek isteyen araştırmacılar için de bir metodolojidir. Metin analizi kültürel çalışmalar, medya çalışmaları, kitle iletişimi analizleri hatta sosyoloji ve felsefe için de hayli kullanışlı bir yöntemdir (McKee, 2003, s. 1).

Çalışmanın teorik kısmında yararlandığımız kültürel çalışmalar niteliksel metin analizi yapan bir kuramdır. Hansen'e göre, içerik analizi, iletişim metinlerinin sistematik analizinin yapıldığı bir araştırma tekniğidir (1998, s. 1). Krippendorff ise "içerik analizi, metinlerin kendi kullanım bağlamları içerisinde, tekrarlanabilir ve geçerli çıkarımlar yapılan bir araştırma tekniği" olarak tanımlar (2013, s. 24). Bu çalışmada Afgan göçmenlerle ilgili 926 haberin genel karakteristiğini oluşturan tekrarlanan öğeleri -konu seçimi ve yıllara göre dağılımı; gazetelere göre aktörlerin sunumunun- tespit açısından nicel içerik analizi uygulanmıştır. Kültürel çalışmalar perspektifinden de "Afganlar hangi olaylarda nasıl betimlenmektedir?" ve "Bu betimlemeler hangi kategorilere ayrılabilir?" alt amaç sorularını cevaplamak amacıyla 30 haberin nitel metin okuması yapılmıştır. Niteliksel analiz kısmında betimleme, sistematik çözümleme ve yorumlama süreci takip edilerek, göçmenlerin temsili analiz edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma kapsamına ulusal ölçekte yayın yapan ana akım basından yayın politikası ve tiraj kriterleri doğrultusunda 4 gazete seçilmiştir. 2018 yılında Doğan Medya Grubu'nun satılmasıyla her ne kadar Türkiye'de gazeteler arasında politik farklılık ve siyasi özerklik yok denecek kadar az olsa da araştırma, 6 yıllık geriye dönük bir tarihi kapsadığı için kısmen de olsa bir yayın politikası farklılığı olduğu varsayılmıştır. Dolayısıyla araştırmada olasılığa dayalı olmayan amaçsal⁴ örneklem seçim tekniği kullanılmıştır. Gazetelerin de kendi içerisinde yayın politikası literatüre paralel kabul edilmiş (Şenol Cantek ve Soykan, 2018; Doğanay ve Çoban Keneş, 2016; Pandır ve Paksoy, 2015; Efe, Pandır ve Paksoy 2018); dini hassasiyetleri yüksek olan Yeni Şafak (109.464), araştırma sürecinde daha insan hakları ve sol çizgide durduğu varsayılan Cumhuriyet (53.804) ile liberal yayın politikasını benimsediği varsayımıyla Hürriyet (368.008) ve Sabah (311.641⁵) gazeteleri araştırma kapsamına alınmıştır. Tiraj sayılarında Hürriyet birinci sırada Sabah ise ikinci sırada yer almaktadır.

1 Ocak 2015 ve 30 Aralık 2020 tarihleri arasında dört ulusal gazetenin web sitelerinde yayımlanan haberler derlenmiştir. Haberlere erişim sürecinde Yeni Şafak gazetesinin 2015 yılı haberleri web sitesinde mevcut olmadığı için bu yıla ait

4 Olasılığa dayalı olmayan amaçsal örnekleme yöntemi derinlemesine araştırma yapabilmek için araştırmanın amacı bağlamında bilgi açısından zengin durumların seçilmesidir (Başaran, 2017).

5 Burada verilen gazete tirajları araştırmaya başlama tarihi olan 2015 yılı Ocak ayına aittir. <http://app.speedmedya.com/Report/ReportDetail?ReportCode=110>

veriler Anadolu Üniversitesi Kütüphanesinin gazete arşivlerinden edinilmiş; diğer 5 yıl ise gazetenin kendi sitesinden alınmıştır. Cumhuriyet gazetesinin web sitesinde 2015, 2016 ve 2017 haberleri erişime açık olmadığı için araştırmacı tarafından gazete arşivinden ücret karşılığı, e-gazete olarak satın alınmış; diğer yıllar ise açık arşivden derlenmiştir. Araştırma kapsamında yer alan dört gazeteden 6 yıl (01.01.2015-30.12.2020) boyunca "Afgan", "Afgan mülteci" ve "Afgan göçmen" anahtar sözcükleri girilerek yapılan tarama ve toplanan haberleri eleme sonucunda 926 adet haber araştırma kapsamına alınmıştır.

Haberlerin toplanmasında gazetelerin kendi arşivleri dışında Google arama motoru üzerinden de aynı anahtar sözcükler kullanılarak ayrı bir tarama daha yapılmış ve arşiv taraması dışında konuya uygun haberler araştırmaya dahil edilmiştir. Haberlerde genel anlamda göçmen, mülteci, kaçak vb. konuları ele alan haber metinleri kapsam dışı tutulmuştur. Haberin içeriğinin doğrudan Afgan mülteci ve göçmenlerle ilgili olması koşulu aranmıştır.

Araştırma 2015 yılında başlatılmıştır çünkü Avrupa'da bazı ülkelerin Suriyeli göçmenler için sınırlarını açması nedeniyle çok sayıda Afgan göçmen bu dönemde Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşmaya çalışmıştır. 2020 yılında ise COVID-19 pandemisi nedeniyle gazetelerde göçmenlere yönelik ayrımcı ve dışlayıcı söylem artmıştır. Bu nedenle araştırmanın zaman aralığı 2015 ile 2020 yılının sonu olarak belirlenmiştir.

Haberlerin kodlanmasına başlamadan önce kodlayıcı güvenilirliği testi yapılmıştır. Güvenirlik testi için farklı gazeteler ve farklı tarihlerden 25'er haber seçilmiştir. Dört gazeteden toplamda 100 haber seçilmiş; kodlayıcılara araştırmacı tarafından kodlama rehberi yazılı olarak verilmiş ve sözlü açıklaması yapılmıştır. Araştırmacılar ve iki yüksek lisans öğrencisi tarafından ayrı ayrı kodlama yapılmıştır. Araştırmacılar dışındaki diğer iki kodlayıcı tarafından yapılan kodlamaların birisinin %80 ve diğerinin %82 oranında asıl araştırmacılar ile uyumlu olduğu görülmüştür. Daha sonra farklılaşan noktalar tartışmaya açılarak nasıl kodlanması gerektiğinin kararı birlikte alınmıştır. İçerik analizinde kodlayıcılar arası güvenilirlik %80'in üstünde olması önerilmektedir (Miles ve Huberman, 1994; Patton, 2002). Dolayısıyla bu araştırma yeterince güvenilirdir.

Bulgular ve Yorum

Öncelikle araştırma kapsamındaki haberlerin gazetelere göre dağılımına bakalım: Toplam 926 haberin %50'si Hürriyet gazetesinde, %22'si Yeni Şafak'ta, %17'si Sabah'ta ve %11'i de Cumhuriyet'te yer almaktadır. Hürriyet, Türkiye'deki gazeteler arasında günlük olarak en fazla sayıda haber yapan gazetedir ve konu bağlamında en çok haberi yayınlaması da şaşırtıcı değildir.

Haberlerin temalarına baktığımızda ise birinci sırada polis-adliye (n=271), ikinci sırada Afgan göçmenlerin yasa dışı girişlerde yakalanmaları (n=228), üçün-

cü sırada Afgan göçmenlerin yaşadıkları felaketler veya kazalar (n=93); dördüncü sırada ise deniz yolu ile Avrupa ülkelerine erişim amaçlı çıkılan yolculukta tekne batması veya boğulma (n=58) vakaları gelmektedir. Beşinci sırada ise mültecilik veya göçmenlik ile ilgili yaşam öykülerine (n=57) yer verilmiştir.

Araştırma kapsamındaki haberlerde ağırlıklı olarak üçüncü sayfa haberciliğinin öne çıktığı görülmektedir. Üçüncü sayfa haberlerinin polis-adliye yani kavga, yaralama, öldürme gibi şiddet içerikli olaylar; kaza, boğulma, yasa dışı sınır geçmeye çalışırken yakalanma, tekne batması nedeniyle boğulma ve/veya kurtarılarak hayatta kalma gibi olumsuz ve felaket içerikli haberlerle karakterize edilmektedir. Üçüncü sayfa haberlerinin hem sınıfsal hem de ideolojik boyutları önemlidir çünkü yoksullar, şiddete maruz kalan çocuklar veya kadınlar, üçüncü dünya vatandaşlarının göç yolculukları veya cinnet geçiren insanlar haber aktörleridir (Mora, 2008).

Tablo 1. Haber Konularının Yıllara Göre Dağılımı

Konular	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Toplam (n)
Polis-adliye	6	18	53	86	76	31	271
Yakalanma	11	33	49	82	41	11	28
Kaza	4	9	11	35	26	10	93
Boğulma/Tekne Batması	13	13	1	16	7	8	58
Göç Hikayeleri	12	6	8	17	0	14	57
İnsan Hakları	3	4	12	13	14	5	51
Komşu Devletlerde Göçmen Haberleri	1	1	0	5	0	22	29
Mültecilere Destek	11	0	1	5	3	4	28
Corona Virüs	0	0	0	0	0	23	23
Çalışma Hayatı	2	7	2	8	4	3	22
Genel Mülteci/ Göçmen Sorunu	0	1	3	10	3	2	21
Diğer	1	2	4	14	18	5	45
Genel Toplam	64	94	144	289	197	138	926

Haber konularının yıllara göre dağılımında, polis-adliye haberleri ile tarih arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Afgan göçmenlerin sayılarının az olduğu 2015 yılında sadece 3 haber olmak üzere çok azdır ancak ilerleyen yıllarda haber sayısında düzenli bir artış mevcuttur. Örneğin, 2015 yılına ait haberlerin çoğu Akdeniz Ege Denizi (Doğu Akdeniz geçiş rotası) üzerinden Avrupa'ya geçmeye çalışan göçmenlerin boğulma veya onlara insani destek; göçmenlerin yaşam koşulları gibi konuları ele alan haberlerdir. Ancak 2018'de sonra cinayet, hırsızlık, uyuşturucu kaçakçılığı gibi konular öne çıkmaktadır (Bkz. Tablo.1). Süreç içerisinde polis-adliye haberlerinin sayısının artmasının nedeni 2015 yılından 2019 yılına kadar Türkiye'de düzensiz Afgan göçmenlerin sayısının sürekli artmış

olması ve bu durumun ev sahibi ülkede tedirginlik yaratmış olmasıdır. Afgan göçmenlerin Türkiye'deki artışına paralel olarak suç ve şiddet vakalarında artış normal görülebilir. Bununla birlikte artan Afgan göçmenlerin nüfusa paralel insan hakları, genel göçmen sorunlarını konu alan haber sayılarının polis-adliye haberleri ile aynı oranda artmasını beklemek de rasyonel bir açıklama olabilir, ancak Tablo 1'de görüldüğü gibi insan hakları konusunda artış çok düşüktür: 2015 yılında 3; 2016 yılında 4; 2017 yılında 12; 2018 yılında 13; 2019 yılında 14 ve 2020 yılında 5 adet haber yapılmıştır. 6 yıl boyunca Afgan göçmenlerin yaşadıkları bunca olumsuzluğa rağmen insan hakları ile ilgili toplam haber 51 adet olmak üzere hayli düşüktür.

Medya toplumsal bir aktör olarak ele aldığı konular ve aktörlere ilişkin insanların algısını etkiler ve ideolojik olarak yönlendirir (Hall, 2003). İnsanların göçmenlerle ilgili bilgilenme ve ilişkilendirme tarzında haberler önemli bir kaynaktır (Dursun, 2007) ve Fürsich'in belirttiği gibi, Afgan göçmenlerle ilgili temsiller onlara dair gerçekliği yapılandırır ve belirli bir dünya görüşü veya ideolojiyi normalleştirir (2010, s.115). Afgan göçmenlerin haber aktörü olarak nasıl sunulduğu gerçeklik tarifi olarak önemlidir.

Tablo 2. Afgan Göçmenlerin Tanımlanışı

Sunum	Cumhuriyet	Hürriyet	Sabah	Yeni Şafak	Toplam (n)
Suçlu	26	167	61	101	355
Şiddet Kurbanı	11	76	33	13	133
Umut Yolcuları	17	50	25	34	126
Sorun Kaynağı	15	37	9	10	71
Nötr (Önyargı olmadan)	4	48	5	8	65
Yardıma Muhtaç	9	28	4	11	52
Saygın	11	16	10	7	43
Şiddetin Faili	1	12	1	0	14
Diğer	11	27	13	15	66
Genel Toplam	105	461	161	199	926

Araştırma kapsamındaki haberlerde Afgan göçmenler en çok suçun faili veya suçlu olarak sunulmaktadır. Bu betimleme şekli Cumhuriyet gazetesinde Afgan göçmenlerle ilgili yayınlanan toplam haberin %25'ini oluşturmaktadır. Hürriyet gazetesinde bu oran %35; Sabah gazetesinde %38 ve Yeni Şafak gazetesinde ise %51'dir. Afgan göçmenlerle ilgili haberlerin genel toplamına bakıldığında ikinci sırada şiddet kurbanı olarak betimlendikleri görülmektedir. Ancak ikinci sıradaki sunumda gazeteler arasında farklılık da mevcuttur: Cumhuriyet (%16) ve Yeni Şafak (%17) gazetelerinde umut yolcuları ikinci sırada yer alırken, Hürriyet (%16) ve Sabah'ta (%20) da şiddet kurbanı olarak sunulmakta ve söz konusu gazetelerde umut yolcusu olarak betimleme üçüncü sıraya düşmektedir. (bkz. Tablo 2). Böylelikle gazeteler Afgan göçmenlerle ilgili olarak öncelikle risk ve/veya

tehdit içeren temsiller inşa etmekte ardından da umut yolcuları veya kurbanlar olarak acınası insanlar olarak tasvir etmektedir.

Haberlerde öne çıkarılan risk ve tehdit ev sahibi ülke vatandaşları ile iyi ilişkiler gelişmesi ve etkileşimi güçleştirme ideolojik işlevi görececek bir betimlemedir. Hemen devamında gelen umut yolcuları veya şiddet kurbanı betimlemeleri ise göçmenlerin insan olarak yapabilirliklerini görmezden gelen ve onların kimliklerini anlatamayan temsillerdir. Benzer şekilde bu tarz temsiller de ev sahibi ülke vatandaşlarına Afgan kimliğine dair bilgi sunmamakta, duygusal olarak onlar adına üzülmeye dışında bir işleve sahip olamamaktadır. Sunum frekansına bakıldığında ancak yedinci sırada Afganların meslek sahibi ve üretken kimliklerinin saygın insanlar olarak sunulduğu görülmektedir. Bu oranlar, Cumhuriyet gazetesinde %10, Hürriyet gazetesinde %3, Sabah gazetesinde %6 ve Yeni Şafak gazetesinde %4 olmak üzere suçun faili veya suçlu temsillerinin frekansıyla kıyaslandığında hayli düşük kaldığı görülmektedir.

“Tehdit” Olarak Afgan Göçmenler

Haber metinlerinin çoğunda Afganların, Türkiye’ye yasadışı yollardan girdikleri vurgulanarak ülkenin güvenliği için tehdit oluşturan gruplar olarak tasvir edildikleri görülmektedir. Anlam doğası gereği çok anlamlı ve bağlama içkindir (Hall, 2002; van Dijk, 2019). Haber yapma sürecinde başlıklar, editoryal kadro tarafından haber metinlerinin içerisinden hangi bilginin öne çıkarılacağına kararını verme ve öncelikli olarak okunması/görülmesi tercihini içerir. Böylelikle başlık seçimi bir bağlam da kurgular. Başlıklarda kullanılan “Büyük Tehlike” (Hürriyet, 26.3.2017), “Afgan Akını” (Hürriyet, 03.04.2018), “Kapıdaki büyük tehlike” (Yeni Şafak, 18.04.2018); “İran Türkiye’ye yasadışı girmeye çalışan Afgan mültecileri engellemiyor”, (Yeni Şafak, 10.04.2018); “Öleni inşaatta gömüyorlar” (Cumhuriyet: 11.02.2018); vb. şeklinde büyük puntolarla büyütülerek verilen başlıklar, bilgiler bir risk ve tehlide işaret etmektedir. Fryberg ve diğerleri (2012, s.11) Amerika’daki gazete haberlerinde göçmenler ile Amerikan halkı arasında sınırları çizdiğini ve göçmenleri, Amerikan halkını tehdit edenler olarak betimlediklerini belirtmektedir. Bu noktada hemen belirtilmesi gerekir ki; Türk basını da -yukarıda başlıklardaki ifadelerde de görüldüğü gibi- Amerikan basınından farklı bir tavır sergilememektedir.

Afgan göçmenleri “tehdit edenler” olarak betimleme sadece haber başlıklarında değil; haber metinlerinde de mevcuttur: Türkiye’de Afganların sayısının artmasından rahatsızlık duyan bazı ifadeler şu şekildedir: “Türkiye son iki ayda daha önce olmadığı kadar Afgan göçüyle karşı karşıya.” (Hürriyet: 03.04.2018); “Soylu...Türkiye’nin İran’dan 2 Milyon Afganla karşı karşıya kaldığını ifade etti” (Cumhuriyet: 08.11.2019); “Son 3 ayda Türkiye’ye kaçak yollardan giren Afgan sayısı 20 bine yakın.” (Hürriyet: 03.04.2018); Günde yaklaşık 500 Afgan’ın tüm operasyonlara rağmen Türkiye’ye kaçak giriş yaptığı tespit ediliyor. (Hürriyet: 03.04.2018); “Hepsinin hedefi İstanbul.” (Hürriyet:

03.04.2018); "İran'daki 3 milyon mülteci Türkiye'ye gelmeye çalışıyor. Daha çok Afgan maalesef." (Hürriyet: 26.03.2017); "Türkiye'ye giren Afgan mülteciler sınırdan geçerken Tahran yönetimine bağlı güvenlik güçlerinin kendilerine hiçbir engel çıkarmadığını söylüyor" (Yeni Şafak: 10.04.2018); "Son bir yıl içinde on binlerce Afgan, ülkelerinde devam eden güvenlik ve ekonomik sorunlar nedeniyle yasadışı yollarla İran sınırından Türkiye'ye giriş yaptı" (Yeni Şafak: 10.04.2018); "Sınırdan bir gecede yaklaşık 400-500 kişi elini kolunu sallayarak geçiyor" (Yeni Şafak: 10.04.2018); "Türkiye'ye giren 50 bin yakın göçmenin arasında silahlı eğitim almış yabancı savaşçıların sızmasından endişe ediliyor" (Yeni Şafak: 18.04.2018).

Yeni Şafak gazetesi, "Bir Süre İran'da yaşayıp gelen Afgan sayısı arttı" cümlesini içeren haberle, Afganistan'dan göçü İran hükümetinin Türkiye'ye karşı kullandığı siyasi bir silah gibi gösterme eğilimindedir. Yeni Şafak gazetesi, göçmenlerin sınırdan kolayca geçmesinin İran devletinin sorumsuzluğu olduğunu ve hatta bu göçmenleri, Türkiye'yi güvensizleştirmek için yollandığını iddia etmektedir: "Türkiye'ye giren 50 bine yakın göçmenin arasında silahlı eğitim almış yabancı savaşçıların sızmasından endişe ediliyor. Türkiye'ye giren Afgan mülteciler sınırdan geçerken Tahran yönetimine bağlı güvenlik güçlerinin kendilerine hiçbir engel çıkarmadığını söylüyor". Yeni Şafak bu iddiasını sınırdan geçen göçmenlerin ifadelerine dayandırmaktadır, ancak Türkiye'ye yeni gelen göçmenlerin çoğunun Türkçe bilmediği düşünüldüğünde iddia sorunludur.

2020 yılında COVID-19 pandemisiyle birlikte Afgan mültecilere yönelik farklı bir risk ve tehdit temsili görülmektedir. Daha önce yasadışı yollarla gelmeleri, suç işlemeleri ve Türkiye'yi güvensizleştirmeleri gibi bağlamlarla haber olan Afganlar bu sefer, Corona virüs bulaştırıcısı olarak temsil edilmişlerdir. 03.03.2020 tarihinde bir Afgan gencin yüksek ateş ve öksürüğü, bütün gazetelerde "1 Afgan korona virüsü şüphesiyle gözlem altında" ifadesiyle haber yapılmıştır. Kolukırık'ın (2009) belirttiği temsil sorunu olarak olayı ilgisiz bir yere bağlamak bu haberde de görülmektedir. Corona virüsün hızla yayıldığı dönemde belirtileri gösteren herkes gözlem altına alınabilir ama bu haberde bir "Afgan" olduğu için olaya haber değeri atfedilmiştir. Bu haberin yayımlanmasından bir sün sonra da (04.03.2020) "Afgan Korona şüphelisinde Koronaya rastlanmadı" başlıklı, başka bir haber yayımlanmıştır. Dolayısıyla bir önceki gün kullanılan sansasyonel ve Afgan göçmenleri ötekileştirici dilin tamamen gereksiz olduğu ortaya çıkmıştır.

Gözde (2019), medyada oluşturulan nefret söyleminin toplumun içinde de var olan ve hatta suça kadar uzanan bir süreç olduğuna işaret etmektedir. Afganların Corona virüs taşıyıcısı olduğu imgesini yaratan bu tür haberlerin daha sonra toplumda nasıl bir nefret yarattığını sonraki haberlerde görmekteyiz. Hürriyet'in 13.03.2020 tarihli haberinde, Konya'da bir Türk vatandaşı Afgan bir genci "siz bizim ülkeye corona mı getiriyorsunuz" diyerek bıçaklamıştır. Bu olay hem Cumhuriyet hem de Hürriyet gazetelerinde yayımlanmıştır.

03.07.2020 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde “Afgan ailelerin Pilav günü vakaları artırdı” başlıklı bir haber çıkmıştır; haberin başlığında “Afganlar Koronavirüsün artmasının nedenidirler” şeklinde neden-sonuç bağı kurulmaktadır. Cumhuriyet gazetesinin 13 Temmuz 2020 tarihli haberinin özeti şöyledir: “Eskişehir’in ... Afganistan uyruklu ailelerin bir araya gelerek yaptıkları geleneksel pilav gününde aynı mahallede 15 olan pozitif vaka sayısı 20’ye yükseldi. Afganistan uyruklu ailelerin kaldığı 5 ev daha karantinaya alındı.” Kolukırık’ın (2009) vurguladığı gibi, bu özetle de Afgan uyruğuna ve bir Afgan geleneğine vurgu yapılarak göçmen olarak Afganlar ötekileştirilmektedir. Aynı haberin ana metninde bir mahalleliden görüş aktarılmaktadır:

“Mahalleli ise artan vakalar nedeniyle tedirgin olduklarını söyledi. Mahallenin birçok yerinde karantina nedeniyle evlerin demir bariyer ve şeritlerle kapatıldığını ifade eden..., ‘Biz evden çıkamıyoruz. Çoluğumuz çocuğumuz evde esir. Şurada markete gelip bir ekmek almaya çekiniyoruz. Kendimizi koruyoruz ama ne kadar korusak da aile boyu tereddütlüyüz. Gelecek misafirlerimiz de gelmiyor. Adam gelmeye kalksa ‘sizin orası riskli’ diyor. Ben kendi çocuğumdan çekiniyorum, ailemden çekiniyorum. Evde iki metre ara ile oturuyoruz. Bir yere mi gittim? Bir yere mi dokundum? Böyle tereddütteyiz yani. Kolonya döke döke kollarımız ne hale geldi”. Haber metninde bu görüşten önce “Dışarı Çıkarken Korkuyoruz” (Cumhuriyet, 3.Temmuz.2020) şeklinde bir ara başlık kullanılarak göçmenlerin “risk içeren” grup olduğu anlamı güçlendirilmektedir. COVID-19 pandemisi sürerken Afgan göçmenlerin dikkatsiz, sorumsuz ve bilinçsiz davranarak salgının artmasına yol açarak ev sahibi ülkede insanların endişeli ve korkulu yaşamasına yol açan bir grup oldukları ima edilmektedir. Anlam üretiminin tarafsız/nötr olmadığı hatırlandığında, temsiller ev sahibi ülke insanları ile göçmenlerden korkutma işlevi görmektedir.

Mağduriyet Temsili: Acınası, zavallı ve çaresiz insanlar

Haber medyasında Afgan göçmenler bir taraftan ev sahibi ülkeyi tehdit edenler olarak tasvir edilirken aynı zamanda kimi haberlerde acınası, zavallı ve/veya çaresiz insanlarmış gibi bir mağduriyet içerisinde temsil edilmektedir. Haberde mağduriyet temsili, trajik olayları ele alan ve -bazen de- bu olayları dramatize ederek okur ve izleyicide duyarlılık ve/veya acıma hissi uyandıran temsil türüdür (Gökalp, Ergül ve Cangöz, 2009). Araştırma kapsamındaki haberlerde Afgan göçmenlere yönelik onların hayat şartları ve yaşadıkları sorunları dramatik bir şekilde aktarma ve Türkiye’ye mecburiyetten gelen, yardıma muhtaç gruplar olarak ele alan mağduriyet temsillerine sıklıkla rastlanmaktadır. Nitekim Suriyeli sığınmacıların haberde temsili irdelenen literatürde de benzer bulgular dile getirilmektedir (Efe, 2015; Efe, Pandır ve Paksoy, 2018; Doğanay ve Çoban Keneş, 2018; Sunata ve Yıldız, 2018).

Bu tür haber anlatılarında Afgan mülteci ve göçmenlerin yaşam öyküleri, geçim ve iş hayatındaki zorluklar ile emek sömürüleri sansasyonel bir dil ve

üslupla anlatılmaktadır. Bu bağlamda bazı haber başlıklarından örnek vermek gerekirse: “Savaş bitse gitsek de gelmesek” (Cumhuriyet, 05.08.2018); “Göçmenler yağmurdan korunmak için sığındıkları camiden kovuldu” (Cumhuriyet, 01.03.2020); “İnsan tacirleri, Ayvacık’tan Midilli’ye geçişi ‘Ege tarifesi’ olarak sunuyor” (Cumhuriyet: 01.03.2020); “İstanbul’un ortasında... Günlük 50 TL için bunu yapıyorlar” (Hürriyet, 21.04.2018); “Bütün çaba bu merdiven altı için” (Yeni Şafak, 20.04.2018); “Cebindeki son parayla Afganlara su aldılar” (Hürriyet 22.03.2018); “Kendi gitti saçı kaldı”(Cumhuriyet, 29.12.2015); “Suda dram” (Sabah: 24.01.2016); “3 kaçak göçmeni İtalya’ya götüreceğiz diye Büyükada’ya bıraktılar” (Sabah: 02.11.2019); “7 yaşındaki Afgan Leyla: Kapıyı kilitledikten sonra dövdüler” (Hürriyet: 02.03.2020); “Van’da bir ‘Banker Bilo’ trajedisi” (Sabah: 13.08.2019); “Yunanistan ayırdı Türkiye kavuşturdu” (Sabah: 04.06.2020).

Cumhuriyet gazetesinin haber içeriklerine baktığımızda Afgan göçmenlerin sosyal alanda, iş ve göçmenlik ile ilgili yaşadıkları sorun ve problemlerin ele alınmış olduğu görülmektedir. Cumhuriyet, Afgan göçmenlerin sorunlarını insanî sorun olarak ele almakta ve onların çalışma durumunu bir tür kölelik olarak betimlemektedir: “Afgan köle pazarında işçilerle konuştuk”. Cumhuriyet’in haber politikasına paralel şekilde, Afgan işçileri sadece Afganların sorunu olarak ele alınmamış, bu problem genel bir göçmen olma halinden kaynaklanan soruna bağlanmıştır: “Afganlı, Pakistanlı ve Türkmen göçmen işçiler emeklerini yok pahasına satmak için birbiriyle yarışıyorlar.” Cumhuriyet gazetesi 05.08.2018 tarihinde yayımladığı bir yazıda üç Afgan’ın ortak hikayelerini anlatmıştır. Cumhuriyet bu haberin metninde, Afganların hareketliliğini insani boyutuyla ele almış ve emek sömürülerini görünür kılmaya çalışmıştır. Bununla birlikte, haber anlatısını bir hak savunuculuğundan ziyade patetik/acınası bir temsile dönüştürmüştür. Haberi ilgi çekici yaparak daha fazla okunmasını sağlama amacıyla Afganların, Türkiye’ye erişim için nasıl yollardan geldiklerini sansasyonel bir şekilde anlatmayı seçmiştir. Ayrıca, Cumhuriyet gazetesinin 01.03.2020 tarihli haberinde, Yunanistan’ın Midilli Adası’na göç eden Afgan göçmenlerin hikayesi duygusal bir üslup ile anlatılmıştır: “Botlarla Yunanistan’ın Midilli Adasına geçen mülteciler yüreklere dokundu”; “Afgan zeytin gözlü iki yaşındaki Zehra, 11 yaşındaki ablası Remziye ve etrafında çok sayıda çocuk gibi tüm yaşananlardan habersiz Midilli adasına bakıyor.”

Gazetenin, Afgan göçmenlerin göçmenlik hikayelerini anlatırken haberin duygusal boyutunu artırmak için birtakım abartıcı ifadelerle de başvurduğu gözlenmektedir. Bu gazetenin (29.12.2015) “kendi gitti saçı kaldı” başlıklı haberinde, göçmen bir kızın botta ağırlık yapmaması için saçlarını kestirdiği anlatılmıştır. Ancak, olay herhangi kaynağa dayandırılmadığı için bu iddianın gerçeklikten uzak bir açıklama olma ihtimali hayli yüksektir.

Hürriyet gazetesinde yayımlanan mağduriyet temsili içeren haberlerin içeriği şöyledir: “Afganların Türkiye’ye yolculuğu da burada kalıp yaşamaları da çok daha zor. Suriyeliler için yapılan yasal düzenlemeler onları kapsamıyor” (Hürriyet, 03.04.2018); “Afgan mülteciler günde 50 ile 120 lira arasında para kazanıyor”

(Hürriyet, 21.04.2018); Afganistan'dan İran'a kadar yürüyerek geldik. Çok zor bir yolculuk yaptık. İran'dan ormanlık alandan Türkiye'ye kaçak yollarla girdik. (Hürriyet, 21.04.2018); "Afgan kaçaklar susadıklarını belirtip, yoldan geçen vatandaşlardan su istedi, kaçakların bu istediklerini duyarsız kalamayan... hemen yolun karşı bakkala girip bir koli su aldı" (Hürriyet, 22.03.2018); "...ceplerinde son parayla da bir koli daha su alıp dağıttı." (Hürriyet, 22.03.2018); "Kavga etmeyin hepimize yetecek kadar su var." (Hürriyet, 22.03.2018); "Adamlar yanmışlar, hele bunların haline bak. Allah kimseyi devletsiz etmesi. Allah devletimizi zeval vermesin" (Hürriyet, 22.03.2018); "Yunanistan polisinin kendisini odaya götürüp, kapıyı kilitledikten sonra dövdüğünü anlattı." (Hürriyet, 02.03.2020); "Yunan polisi... ayağıma vurdular, hepimizi bir odaya kapattılar, ... nefes alamadık, çok korktum..." (Hürriyet, 02.03.2020)

Hürriyet gazetesi de Afganların yaşam şartları ve onların hayat hikayelerine haber değeri atfetmektedir. Bu gazete, Cumhuriyet'ten farklı olarak Afgan göçmenlerin sorunlarını genel bir insani sorun olarak değil, sadece Afgan göçmenlere özgü zorlu bir hareketlilik olarak anlatmıştır. Afganların durumunun Suriyelilerden farklı olduğu, "Afganların Türkiye'ye yolculuğu da burada kalıp yaşamaları da çok daha zor. Suriyeliler için yapılan yasal düzenlemeler onları kapsamıyor" şeklinde açıklanmıştır. Hürriyet gazetesi, göç etme ve mültecilik halinin kaynağına bir uluslararası ve global sorun olarak bakmadığı için Afganların niçin Türkiye'ye geldikleri üzerinde de çok durmamış ama onların Türkiye içerisindeki yaşam sorunlarına atıfta bulunmuştur. İlaveten Türkiye'nin Yunanistan ile ilişkileri de dolaylı olarak haber anlatısını çerçevelemekte; "Yunanistan polisinin kendisini odaya götürüp, kapıyı kilitledikten sonra dövdüğünü anlattı." (Hürriyet, 02.03.2020); "Yunan polisi... ayağıma vurdular, hepimizi bir odaya kapattılar, ... nefes alamadık, çok korktum..." (Hürriyet, 02.03.2020) içeriklerinde olduğu gibi Yunanistan'ın göçmenlere kötü muamele ettiği şeklinde bir anlam inşa edilmektedir.

Sabah gazetesi Afganların Türkiye'deki hayat hikayelerini haberleştirmekte ama göç yolundaki dramatik hikayelerine daha çok yer vermektedir. Sabah da Hürriyet gazetesinde olduğu gibi Afgan göçmenlerin hikayelerini Türk vatandaşları ve devletin güvenlik güçlerinin göçmenlere nasıl yardım ettiği ve onları nasıl kurtardıkları boyutuyla ele alarak, devlet yanlısı yayın yapmaktadır. Sabah gazetesinin 03.02.2019 tarihinde yayımlanan "Fulya Anne" haberi de Afgan mültecilerin hayat şartlarından çok Fulya Annenin onlara yardım etmesi ile ilgilidir. Aynı şekilde 24.01.2016 tarihindeki "Suda dram" haberinde de sancısı sırasında güvenlik ekipleri tarafından kurtarılıp hastaneye yetiştirilen bir Afgan kadının hikâyesini duygusallaştırarak anlatmıştır.

Sabah gazetesi, Afgan göçmenlerin insan tacirleri tarafından nasıl kandırıldıklarını bir trajedi olarak anlatmaktadır: "Banker Bilo filmdeki gibi insan tacirleri", "Afgan göçmenler toplam 6 bin Euro vererek İtalya'ya gitmek için anlaştılar... İtalya'ya giden vapur diye Büyükada'ya giden vapura bindirerek kayıplara karıştı" (Sabah: 13.08.2019). Bu örneklerde görüldüğü gibi Afgan göçmenlerin kaçakçılar tarafından

kandırılmasından rahatsızlık duyulmaktadır. Ayrıca, Afgan göçmenlere Yunan polisi tarafından eziyet edilme iddiası acı bir dram olarak anlatılmıştır. Afgan mültecilerin Türkiye içerisindeki sorunlarına pek haber değeri atfetmeyen Sabah gazetesi, Yunan polisleri tarafından eziyet edilen göçmenlerin hikayelerini mağduriyet şeklinde temsil ederken, Türkiye-Yunanistan ilişkileri bağlamında Yunan polisini acımasız göstererek tıpkı Hürriyet gibi ideolojik bir anlam inşası da yapmaktadır.

Yeni Şafak, İslami yönelimli ve hükümete yakın bir gazete olarak haber metinlerini her zaman ya dini açıdan ya da politik açıdan yapılandırmıştır. Afganistan'dan göç sorununun ve Afgan göçmenlerin Türkiye'ye gelmelerinin ana nedenlerine atıfta bulunmakta ve Türkiye'ye gelme nedenlerini de politik sebeplere dayandırmaktadır. Afganistan'da devam eden savaş ve güvensizlikten kaçan bireyler olarak tanıtmakta ve Afganistan'daki savaşın arkasında ABD'nin olduğunu iddia etmektedir: "Kırk yıldır devam eden Afganistan'ın iç savaşından kaçıp Türkiye'ye sığınan göçmenleri..." (Yeni Şafak, 20.04.2018); "Biz biliyoruz ki hepsinin arkasında ABD var" (Yeni Şafak, 20.04.2018).

Yeni Şafak gazetesi 20.04.2018 tarihinde yayımladığı haberde, Afgan göçmenlerin ifadelerine dayandığını iddia ederek Taliban ve DEAŞ'ı ABD'nin desteklediğini iddia etmektedir. "ABD sürekli bir terör örgütü üretiyor önce Taliban vardı yetmemiş gibi şimdi DEAŞ çıktı." (Yeni Şafak, 20.04.2018). Ayrıca, göçmen meselesini Müslüman olmayanların, Müslüman ülkelerde oynadığı siyasi bir oyunun neticesi olduğu şeklinde bir neden-sonuç bağı kurmaktadır: "Türkiye'nin insani yardım hassasiyeti bazı ülkeler tarafından kendisine karşı stratejik bir silaha dönüştürülmek isteniyor. İran üzerinden Türkiye'ye gelen Afgan mülteci meselesinin arkasından ABD ve BAE gibi Körfez ülkeleri çıktı. Ankara'dan Kabil'e atanan ABD Büyükelçisi John Bass, BAE ve bazı Körfez ülkeleri ajanlarıyla el Kaide ve Taliban militanları bu insanlık dışı trafiği yönetiyor. Amaç, Türkiye-İran arasında gerilim." (Yeni Şafak, 14.05.2021). Özetle, Afgan göçmenlerin sorunları ve onların yol hikâyeleri farklı gazetelerde farklı açılardan ele alınmıştır. Yeni Şafak dini hassasiyeti yüksek ve hükümete yakın olan bir gazete olarak, olaylara politik ve inanç boyutlarından bakmış, Afganistan'dan göçün temelde ABD gibi batılı ülkelerin bir oyunu olduğunu vurgulamıştır.

İşgücü piyasasının "günah keçileri"

Medya bazen göçmenleri, toplumda var olan sorunların günah keçisi olarak göstermektedir (Efe, Pandır ve Paksoy, 2018). Afgan göçmenler, Suriyeli sığınmacılar gibi ekonomik krizin ana nedeni olarak gösterilmemiş; ancak bazı haberlerde Afganlar, Türk işçilerinin işsiz kalmalarının bir nedeni olarak işaret edilmiştir. Örneğin, Hürriyet'in "İstanbul'un ortasında ... günlük 50TL için bunu yapıyorlar" başlıklı haberinde Afgan işçilerin çok daha düşük bir parayla çalışmasının, Türkiye vatandaşı olan işçilerin çalışma alanını daralttığına ve işgücünü daha da ucuzlattığına değinmiştir. Haberde Türkiyeli bir işçiden görüş aktarmaktadır: "Bekleyenlerin çoğu Afgan mülteciler oluştursa da içlerinde Suriyeli de var... hatta az da

olsa bekleyen Türk işçiler var.” Haberde Türk bir işçinin görüşüne şu şekilde yer verilmiştir “şimdi ise ayda 1500 lira ancak kazanabiliyoruz. Çünkü çok fazla oldukları için fiyat otomatik düşüyor. Daha az para almayı kabul ettikleri için onlar tercih ediliyor” (Hürriyet, 21.04.2018).

Cumhuriyet gazetesi, binlerce göçmen işçinin İstanbul sokaklarına akın ettiğini ve hepsinin de sigortasız ve güvencesiz çalıştığını yazmaktadır: “İstanbul’un birçok mahallesine yerleşen göçmen işçiler, sigortasız, güvencesiz ve piyasanın altında paralara çalışmak için caddelere akın etmiş durumda” (11.02.2018). Afgan göçmenlerin zor çalışma koşullarını gündeme getirmiş gibi görünen bu haber, binlerce Afgan işçinin İstanbul sokaklarında sigortasız ve ucuz ücrete çalıştığı için Türk işçilere iş kalmadığını vurgulamakta; “binlerce işçi göçmen”, “İstanbul sokaklara akın etmiş durumunda” şeklindeki ifadelerle iş gücü piyasasının Afganlar kaynaklı küçüldüğü ve ücretlerin düştüğünü açık şekilde dile getirmektedir. Oysa, İstanbul’da Afganlarla yapılan saha çalışmasında enformel sektörün en alt basamağında Afganların yer aldığı; kaydı olmayan veya vizesi bitmiş olan Afganların güvenlik nedeniyle sürekli yer değiştirdiklerini böylelikle her çeşit güvenceden mahrum kaldıkları ve prekaryanın en dezavantajlıları oldukları belirtilmektedir. Bu araştırmada İstanbul’da kol gücüne dayanan ve en vasıfsız işler Afganlar tarafından yapıldığına işaret edilmektedir (Karadağ, 2021, s. 20). Afgan göçmenler, işgücü piyasasının zorlu koşullarının “günah keçileri” gibi sunulmakla birlikte onların yaşam ve çalışma koşulları hayli kötüdür ve temel insan haklarından mahrum yaşamaları nadiren haber yapılmaktadır. Coğrafya iktidarı nedeniyle gazeteciler onları istediği şekilde betimleyebilmektedir.

Sonuç

Türkiye tarihsel olarak göç alan bir ülke olmakla birlikte yirminci yüzyılın sonlarında yakın coğrafyasında başlayan mikro milliyetçiliğin yol açtığı krizler ve savaşlar, iklim değişikliği, kuraklık ve kıtlık, yoksulluk gibi nedenlerle insan hareketliliğinden etkilenmektedir.

Bu araştırmayı kaleme alma nedenimizde olduğu gibi, 2021 yılına gelindiğinde Türkiye’de Afgan göçmenler uluslararası koruma başvurusunda bulunan yabancı uyruklular arasında birinci sıraya yükselmiştir. Afgan göçmenlerin Türkiye’de sayılarının artmasıyla haber medyasında görünürlükleri artmıştır. Afgan mültecileri konu edinen haber sayısında artışa paralel, haber temaları ve Afgan mültecilerin sunumları da git-tikçe olumsuzlaşmaya başlamıştır. 2015 yılında, Afgan mülteciler haberlerde daha çok insani yardımlar, onların göçmen olmalarından kaynaklanan sorunlar ve zorlu hayat hikayeleri konu edilirken; bu konular daha sonraki yıllarda giderek azalmış ve haber temalarında cinayet, uyuşturucu kaçakçılığı ve hırsızlık gibi polis-adliye vakaları öne çıkarılmaya başlamıştır. 2015 yılında yayımlanan haber metinlerinde Afganlar genellikle, “Afgan, mülteci, göçmen hatta kardeş” gibi kavramlarla sunulurken, daha sonraki yıllarda “kaçak, kaçak göçmen” gibi ülkeye yasal olmayan yollardan girişleri ve/veya ülkede yasal olmayan varlıkları öne çıkarılarak haber yapılmaya başlamıştır.

2015 ve 2016 yıllarında, Afgan göçmenler haberlerde daha çok “umut yolları” ve “yardıma muhtaç” olarak tanımlanırken, daha sonraki yıllarda bu tanımlamalar değişerek, “suçlu”, “tehdit” ve “risk” ima eden kavramlarla sunulmaya başlamışlardır. Bununla birlikte, Afgan göçmenler başlarına gelen trajik olaylarda “kurban” veya “mağdur” insanlar olarak temsil edilmektedirler. Göçmenlerle ilgili yapılan saha çalışmalarında prekaryanın en tabanında yer aldıkları belirtilmekle birlikte, haber metinlerinde iş gücü piyasasının “günah keçileri” olarak betimlenmekte; insan olarak hakları veya göçmen olarak ihtiyaçları çok az haber yapılmaktadır.

Afganlar özellikle ülke sınırları söz konusu olduğunda haber anlatılarında politik malzeme olarak kullanılmaktadır. Özellikle siyasal iktidara yakın haber örgütlerinin haberlerinde İran ve Yunanistan ile olan politik çatışmalar, Afgan göçmenler dolayımında tekrar gündeme gelmektedir. İran Türkiye ile olan sınırın güvenliğini sağlamayarak göçmenlerin rahat geçişine izin vermekle, Yunanistan ise göçmenleri kabul etmeme ve onlara kötü muamele yapma iddiasıyla gündeme getirilmektedir. Bu noktada, Suriyeli göçmen konusunun Afganlara kıyasla daha güncel ve daha politik bir mesele olduğunun ve bu nedenle de haber içeriklerinin Afganlara kıyasla güncel siyasî söylemden daha fazla etkilendiğini vurgulamak gerekir.

Suriyeli göçmenlerin temsilini analiz eden çalışmalar ile bu araştırmadaki bulgularımız göstermektedir ki; haber medyasında göçmenlerin uyruklarından bağımsız -Afgan veya Suriyeli- olarak, göçmenlere yönelik bir dışlama ve ötekileştirme politikası mevcuttur. van Dijk'ın (2019) da belirttiği gibi haberlerdeki ayrımcı söylem, gündelik yaşamda insanlar arasında yansımaları bularak ev sahibi ülke vatandaşları arasında yabancı düşmanlığı hatta ırkçılık olarak dışa vurulabilir. Gazeteler arasında ideolojik farklılıklara rağmen Afgan göçmenlerle ilgili haber yapma konusunda onları dışlayan ve ötekileştiren bir yayın politikasının yaygın şekilde benimsenmiş olduğu görülmektedir. Altı çizilmesi gereken bir nokta olarak, Türkiye’de Suriyeli göçmenlerin analiz edildiği literatür ile Afgan göçmenlerle ilgili haberleri analiz ettiğimiz çalışmamızın bulguları önemli benzerliklere sahiptir. Türkiye’de haber medyasında yabancı karşıtlığı ve düşmanlığını besleyen bir yayın politikası izlenmektedir.

Yirminci yüzyılın sonlarında ivmesi artan küreselleşmenin öne sürüldüğü gibi global ölçekte refah, barış ve istihdamı artırmadığı açıktır. Dahası küresel iklim değişiklikleri kuraklık veya doğa felaketlerini tetiklemiş; bu nedenle de ekonomik olarak daha gelişkin kuzey yarım küre veya Batılı ülkelere insan hareketliliği artmıştır. Söz konusu göçler sadece Türkiye gibi köprü niteliğinde ülkeler için değil, global ölçekte hem ev sahibi ülke hem de mülteci, göçmen ve sığınmacılar açısından önemli sorunları da belirginleştirmiştir. Medya ve göçmen konusunu ele alan araştırmalarda ve bizim çalışmamızın bulgularında olduğu gibi kamusal söz üretme gücüne sahip gazeteciler ve köşe yazarları sorunu geniş bir bakış açısı ile barış kültürü ve kültürel çeşitliliği besler nitelikte ele almamaktadır. Gazetecilik profesyonel meslek söyleminde kamu yararı vurgu alan bir boyut olsa da haber üretiminde gazeteciler daha çok politik ve ideolojik tarafgirlik doğrultusunda,

göçmen ve mültecileri dışlama ve ötekileştirmeye yönelik haber anlatıları kurgulamaktadır. Bu yaklaşım ise güncel siyasetin ve çatışmaların dar perspektifinden kurtulamayarak yabancı düşmanlığı ve farklı kimlikler arasında gerilimlerin artmasına katkı sağlamaktadır.

Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Etik Kurul Onay Bilgisi

Etik kurul iznine gerek yoktur.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazarların çalışmadaki katkı oranları her iki yazar için %50 olmak üzere eşittir.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Çalışma herhangi bir destek almamıştır. Bu makale, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanan "Türk Basınında Afgan Mülteci ve Göçmenlerin Temsili" başlıklı basılmamış yüksek lisans tezinden yararlanılarak kaleme alınmıştır. Teşekkür edilecek bir kurum veya kişi bulunmamaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Althusser, A. (2000). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, (Y.Alp ve M. Özışık, Çev.), İstanbul: İletişim
- Artar, F. (2019). Medyada Sınıfsal Temsil Mücadelesi: Suriyeli Mülteciler 'Yardıma Muhtaç' mı 'Ucuz Emek' mi?, *Sosyoloji Araştırmalar Dergisi*, 22(2), 26-61
- Becker, H. S. (1967). Whose Side Are We On?, *Social Problems*, Vol.14, No.3, 239-247
- Göker, G. ve Keskin, S. (2015). Haber Medyası ve Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Türk Yazılı Basınındaki Temsili, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* 41, 229-256.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). Göçler Çağı, Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, (B. U. Bal ve İ. Akbulut, Çev.), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Coker, D. O. (2019). The Representation Of Syrian Refugees In Turkey: A Critical Discourse Analysis Of Three Newspapers. *Continuum*, 33(3), 369-385.
- Çoban Keneş, H. (2015). Yeni İrkçiliğin Kötü Ötekileri: Kürtler, Aleviler, Ermeniler, Ankara: Dipnot.

- Dimitriadi, A. (2013). Migration from Afghanistan to third Countries and Greece, Background Report: Migration System 3 (Afghanistan), https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2013/09/IRMA-Background-Report-AFGHANISTAN_EN-1.pdf
- Doğanay, Ü. ve Çoban Keneş H. (2016). Yazılı Basında Suriyeli 'Mülteciler': Ayırıcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerle İnşası, *Mülkiye Dergisi*, 40 (1), 143-184
- Dursun, Ç. (2007). Haklar Haberciliği Doğası ve Olanığı, *FelsefeLogos* 33-34, 129-139
- Erdoğan, M. M. (2019). Türkiyede'ki Suriyeli Mülteciler, Erişim16.04.2022, <https://kesintisizegitim.wpcomstaging.com/wp-content/uploads/2021/03/turkiyede-ki-suriyeliler.pdf>
- Efe (2015).Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar, SETA Yayınları 57. Erişim 12.04.2022, http://file.setav.org/Files/Pdf/20151225180911_turk-basininda-suriyeli-siginmacilar-pdf.pdf
- Efe, İ., Pandır, M., & F. Paksoy, A. (2018). Algılar ve Gerçekler Arasında Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar. İstanbul: Nobel Bilimsel Eserler
- Fryberg, S. A., vd. (2012). How The Media Frames The İmmigration Debate: The Critical Role of Location and Politics, *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 12:1, 96–112
- Fürsich, E. (2010). Media and the Representation of Others. *International Social Science Journal*, 16 (199), 113-130.
- Goodson, L. (2001). Afghanistan's Endless War: State Failure, Regional Politics, and The Rise of the Taliban, Seattle: University of Washington Press.
- Gözde, K. (2019). Yeni Medyada Nefret Söylemi: Youtube'da Suriyeli Mültecilere Karşı Üretilen Nefret Söylemi Üzerine Bir Araştırma, *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences* 5.1, 1-20.
- Mora, N. (2008). Üçüncü Sayfada Türk Toplumunu, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt.5, Sayı.2, 1-15.
- Hall, S. (1994) İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü, (M. Küçük, Çev.), *Medya İktidar İdeoloji*, M. Küçük, (Ed.), Ankara: Ark
- Hall, S. (2003) Representation: Cultural Representations and Signifying Practices. 3. Edition London : Sage
- Hall, S. (2002). Medya ve İdeoloji: İdeoloji ve İletişim Kuramı, (S. İrvan, Çev.) Medya, Kültür, Siyaset. S. İrvan (Ed.), Ankara: Ark
- Hansen, A ve Machin, D. (2019) Media and Communication Research Methods, (2.Edt)., London: Macmillan International

Howarth, C. (2011). Representations, Identity, and Resistance in Communication. *The social Psychology of Communication*, D. Hook, B. Franks, M. Bauer, (Ed.), London: Palgrave, 153- 168

Jawad, H., Koehler, J. ve Gosztonyi, K. (2016). Reasons for the Current Afghan Migration to the EU Qualitative research on the reasons for and against migrating to the EU in North and North-East Afghanistan, A report to the Germany Foreign Office by: Afghan Human Rights Research and Advocacy Organisation (AHR-RAO), Mazar-e Sharif, Afghanistan.

Karadağ, s. (2021) *The Ghosts of Istanbul: Afghans at the Margins of the Precarity*, İstanbul: Göç Araştırmaları Derneği, Erişim 10.03.2022, <https://www.gocarastirmalaridernegi.org/attachments/article/193/GHOSTS%20OF%20ISTANBUL%20N.pdf>.

Kolukırık, S. (2019). Mülteci ve Sığınmacı Olgusunun Medyadaki Görünümü: Medya Polisiği Üzerine Bir Değerlendirme, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 1-20.

Krippendorff, K. (2013). *Content Analysis An Introduction to Its Methodology*, (3.Edt.) London: Sage

Loschmann, C., Kuschminder, K., Siegel, M. (2014). *The Root Causes Of Movement: Exploring The Determinants Of Irregular Migration From Afghanistan*, Irregular Migration Research Programme Occasional Paper Series 11|2014, Erişim 13.04.2022, <https://www.homeaffairs.gov.au/research-and-stats/files/irregular-migration-afghanistan.pdf>

Margesson, R. (2007) *Afghan Refugees: Current Status and Future Prospects*, CRS Report for Congress, Erişim: 16.04.2022 <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA464830.pdf>

Mayr, A (2008) *Language and Power: An Introduction to Institutional Discourse*, London: Continuum

McKee, A. (2003) *Textual Analysis: A Beginner's Guide*, London: Sage

Miles, M. B., ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. (2nd ed), California: Sage

Nyers, P. (2006) *Rethinking Refugees: Beyond States of Emergency*, London: Routledge. Özer, Ö. (2011) *Haber Söylem İdeoloji: Eleştirel Haber Çözümlenmeleri*, Konya: Literatürk

Özoran, B., ve Seyidov, I. (2020). *Drawing a Portrait of Refugee Representation in Turkish Newspapers, Minority Women and Western Media: Challenging Representations and Articulating New Voices*, M. Bashri ve S. Ahmed (Ed.) Maryland: Lexington Books

Patton, M.Q. (2002). *Qualitative Research And Evaluation Methods* (3rd Ed.). London: Sage.

Saito, M. (2009). Searching For My Homeland, Dilemmas Between Borders: Experiences Of Young Afghans Returning "Home" From Pakistan And Iran. Erişim 5.1.2022, <https://www.refworld.org/pdfid/4a76aa352.pdf>.

Sert, D. Ş ve Danış. D. (2021). Framing Syrians in Turkey: State Control and No Crisis Discourse, *International Migration* Vol. 59 (1), 197-214.

Shoemaker, P., ve D. Reese, S. (2002). İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Et-kisi. (S. İrvan, Çev.) *Medya, Kültür, Siyaset*, S. İrvan, (Ed.), Ankara: Alp Yayınevi.

Sunata, U. and Yıldız, E. (2018), "Representation of Syrian Refugees in the Turkish Media",

Journal of Applied Journalism & Media Studies, 7:1, 129–51,

van Dijk, T. (2003). Political discourse and ideology. Erişim 26.12.2021 http://opendata.dspace.ceu.es/bitstream/10637/6038/1/N_I_pp207_225.pdf

van Dijk, T. (2019). "Söylem ve Göç", *Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar*, (Çevirenler: Ayşecan Ay, Canan Coşkan, Funda Karapehlivan ve Zuhul Karagöz)

Yıldırım, S. G. (2018). "Göç ve Afganlar: 'İstikrarlı Mülteciler'". *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 128-159.